

Ανεπαρκή και μονοδιάστατα τα κυβερνητικά μέτρα για την οικονομία

Του ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ στις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης ακολούθησε τα συνηθισμένα τυποποιημένα πρότυπα διαμαρτυρίας απέναντι σε κάθε σταθεροποιητική πολιτική. «Σκληρή λιτότητα», «μονόπλευρα μέτρα», ήταν το κυρίαρχο σχόλιο. Το ερώτημα «αν τα μέτρα αυτά είναι αρκετά να αντιμετωπίσουν τη σημερινή κατάσταση» ούτε καν ετέθη, και βέβαια δεν διερευνήθηκε. Όμως είναι μεγάλος ο κίνδυνος τα όσα εξαγγέλληκαν να αποτελέσουν μία ατελέσφορη απόπειρα και να ταλαιπωρήσουν χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα τον ελληνικό λαό.

Η κυβέρνηση δεν εξήγγειλε συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους για το σταθεροποιητικό της πρόγραμμα. Ανέφερε μόνον ότι στόχος της είναι να περιορισθούν οι δανειακές ανάγκες του κρατικού προϋπολογισμού σταδιακά και να φθάσουν γύρω στο 10% του ΑΕΠ στο τέλος του 1992. Η μη αναφορά ποσοτικών στόχων μπορεί να έχει την αιτία της στην επιδίωξη των υπευθύνων να μη δεσμευθούν υπερβολικά στους χειρισμούς τους και να μην εκτεθούν σε κριτική στην περίπτωση που δεν προσεγγίσουν τις επιδιώξεις τους. Όμως η έλλειψη αναφοράς σε συγκεκριμένες επιδιώξεις μπορεί να υποκρύπτει και κάτι πολύ αρνητικό: η πολιτική δεν έχει σχεδιασθεί ως σύνολο, τα μέσα πολιτικής δεν διέπονται από εσωτερική συνέπεια και δεν εντάσσονται στα πλαίσια μιας μεσοπρόθεσμης οικονομικής στρατηγικής. Η επιδιωκόμενη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών αποτελεί περισσότερο επιθυμία και λιγότερο πιθανό αποτέλεσμα μιας σειράς προαποφασισμένων μέτρων πολιτικής. Η ανάλυση του μόνου προορισμένου ποσοτικού στόχου δικαιολογεί μάλλον τη δεύτερη εκδοχή.

ΟΙ ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ανάγκες του δημόσιου τομέα έφθασαν το 1989 το 19-20% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της κυβέρνησης, το καθαρό έλλειμμα του δημόσιου τομέα, χωρίς τη λήψη μέτρων, θα ήταν το 1990 γύρω στο 22% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Ο σημαντικότερος λόγος για την αύξηση του ελλείμματος από το 1989 στο 1990 από 19 στο 22% περίπου είναι η αύξηση των πληρωμών για τόκους, που υπολογίζεται σε 400 δισ. δρχ. περίπου.

Με τα όσα αναφέρθηκαν στις προγραμματικές δηλώσεις (αύξηση έμμεσων φορολογιών, έκτακτη εισφορά, περιοχή επιδοτήσεων κ.λπ.) εκτιμάται ότι τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού σε ετήσια βάση θα αυξηθούν κατά 200-220 δισ. δρχ. και η μείωση των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού θα φθάσει τα 100 δισ. δρχ. περίπου. Η συνολική μείωση των ελλειμμάτων με συνυπολογισμό και των αυξήσεων των τιμολογίων θα κυμαίνεται σε ετήσια βάση στα 350-400 δισ. δρχ. περίπου. Ακριβώς αυτό είναι όμως το ποσό κατά το οποίο υπολογίζεται ότι θα αυξηθούν οι πληρωμές του Δημοσίου για τόκους το 1990, όπως προαναφέρθηκε.

Ετσι, μετά από ενός χρόνου προσπάθεια η κυβέρνηση, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της, θα είναι αντιμετώπιση με ένα έλλειμμα της τάξεως του 20% του ΑΕΠ. Όμως το 1990, αν λάβουμε υπόψη μας ότι για να συγκεκριμενοποιηθούν και να εφαρμοσθούν τα όποια μέτρα θα περάσουν περίπου δύο μήνες, θα έχει ήδη χαθεί ο μισός χρόνος χωρίς αποτέλεσμα. Το 1990, το αποτέλεσμα θα είναι επομένως χειρότερο από ό,τι ελπίζει η κυβέρνηση. Το έλλειμμα θα είναι υψηλότερο του 20% του ΑΕΠ. Η κυβέρνηση, για να πετύχει τον στόχο ενός ελλείμματος γύρω στο 10% του ΑΕΠ στο τέλος του 1992, θα πρέπει να μειώσει τα επόμενα δύο χρόνια το έλλειμμα κατά πέντε εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Τέτοιοι ρυθμοί είναι τελείως ανέφικτοι.

Τα μέτρα πλήττουν τα χαμηλά εισοδήματα

Η ΟΛΗ προσπάθεια, όπως διαγράφεται, μπορεί να καταλήξει στο να μην αυξηθούν τα δημόσια έλλειμματα, όχι όμως στο να μειωθούν δραστηρικά, όπως ελπίζεται. Για να φθάσουμε στο συμπέρασμα αυτό δεν λάβαμε υπόψη μας ότι η κυβέρνηση εξήγγειλε και μια σειρά από παροχές (επιμύνηση του χρόνου καταβολής του επιδόματος ανεργίας, κατάργηση της φορολογικής επιδότησης σε ορισμένες συντάξεις, αύξηση αγροτικών συντάξεων κ.λπ.) που θα επιβαρύνουν τον δημόσιο προϋπολογισμό και καθιστούν ακόμη πιο δύσκολη την πραγματοποίησή του στόχου.

Η κυβέρνηση ελπίζει μάλλον ότι με την εκποίηση των προβληματικών και υπερχρεωμένων επιχειρήσεων, την πώληση δημοσίων εκτάσεων και με άλλα μέτρα διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας θα επιτύχει εκείνου που οι αριθμοί παρουσιάζουν ανέφικτο. Όμως η εμπειρία δείχνει ότι τα μέτρα αυτά, όσο αναγκαία και αν είναι, καθυστερούν τόσο στην πραγματοποίησή τους όσο και στην απόδοσή τους, εφόσον τηρείται η απαραίτητη διαφάνεια.

Η κυβέρνηση ανέφερε ότι θα πατάξει τη φοροδιαφυγή, όπως άλλωστε όλες οι έως σήμερα κυβερνήσεις. Δεν συγκεκριμενοποίησε όμως με ποιον τρόπο. Εδώ ακριβώς είναι το κύριο σημείο κριτικής στις προτάσεις της. Η κυβέρνηση μοιάζει να κινείται στα χνάρια της καθιερωμένης συντηρητικής πολιτικής, που φραστικά καταδικάζει φοροδιαφυγή και παραοικονομία, αλλά συντηρεί - αν όχι ενισχύει - τα φαινόμενα με τα μέτρα της.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ Αγγελοπούλου είχε προτείνει μια σειρά από μέτρα που αποτελούν τα ελάχιστα για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Υπενθυμίζουμε μερικά: αποτελεσματικός τρόπος φορολόγησης του αγροτικού εισοδήματος, εφαρμογή τεχνικών διαβιώσεως και αποκτήσεως περιουσιακών στοιχείων σε επαγγελματίες και ελεύθερους επαγγελματίες, φορολόγηση των τόκων από τις καταθέσεις, ανασχεδιασμός των φόρων περιουσίας, ουσιαστική αναδιοργάνωση των φοροτεχνικών υπηρεσιών, αναθεώρηση του συστήματος των φόρων υπέρ τρίτων στο κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα. Η πλήρης απαλλαγή των τόκων από τη φορολογία που ισχύει σήμερα, και στην οποία είναι τα κόμματα τόσο προσληφμένα, οδηγεί όχι μόνον σε στρεβλώσεις στην κατανομή πόρων, αλλά είναι κοινωνικά άδικη. Ευνοεί το κεφάλαιο σε σχέση με την εργασία και, στη σημερινή ελληνική συγκυρία συμβάλλοντας στα ελλείμματα και στον πληθωρισμό, χτυπάει ακριβώς εκείνους τους μικροεισοδηματίες που υποτίθεται ότι θέλει να προστατεύσει. Άλλωστε σε όλες σχεδόν τις χώρες της Κοινότητας οι τόκοι φορολογούνται.

ΘΥΣΙΕΣ ΧΩΡΙΣ ΕΛΠΙΔΑ...

“**Στοιχείο εκσυγχρονισμού είναι ο σχεδιασμός, η συνειδητή χρησιμοποίηση των διαθέσιμων μέσων για να επιτευχθεί ένα επιθυμητό αποτέλεσμα. Η ΝΔ, ακολουθώντας τα παλαιά πρότυπά της, δεν σχεδίασε. Μας παρουσίασε ένα συμπλήρωμα. Τα μέτρα της θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως ανεπαρκή και μονοδιάστατα**”

Η αύξηση των εμμέσων φόρων που εξήγγειλε η κυβέρνηση είναι μέτρο που βαρύνει κυρίως τα χαμηλότερα εισοδήματα. Για τα υψηλότερα εισοδήματα δεν υπάρχει αντίστοιχη αποτελεσματική πρόταση, παρά μόνον προθέσεις. Μοιάζει έτσι ότι η φορολογική πολιτική θα πορευθεί τον γνωστό δρόμο της παθητικής αποδοχής της ανισοκατανομής του εισοδήματος και του πλούτου.

Η κυβέρνηση επανέλαβε τη γνωστή θέση της ότι θα περιορίσει το σπάταλο κράτος. Σπατάλη υπάρχει, και ιδιαίτερα μεγάλη. Αλλά είναι ουσιαστικό στοιχείο του συστήματος. «Μόνο πενταροδεκάρες κόβονται με πρόχειρη σπαταληθρία». Η σπατάλη υφίσταται γιατί δεν υπάρχει «σοβαρός μηχανισμός για την οικονομική και κοινωνική αξιολόγηση των δαπανών και για την ιεράρχησή τους σύμφωνα με την αποδοτικότητά τους». Ο προϋπολογισμός μηδενικής δόσεως είναι μακροπρόθεσμο εγχείρημα. «Η μεγαλύτερη σπατάλη είναι του ανθρώπινου υλικού που δεν διορθώνεται αισθητά χωρίς ριζική αναδιοργάνωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης» (Γ. Σπράος, «Η πολιτική οικονομικής σταθεροποίησης», Εκδόσεις «Γνώση», σελ. 79). Η αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης όμως δεν γίνεται από σήμερα για αύριο.

Ούτε λέξη για τη διολίσθηση

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ δήλωσε στη διάρκεια της συζήτησης για τις προγραμματικές δηλώσεις ότι θα περιορίσει τις μακροοικονομικές ανισορροπίες χωρίς να υπάρξει ύφεση. Όμως είναι γνωστό ότι το οποιοδήποτε σταθεροποιητικό πρόγραμμα που επιδιώκει να αντιμετωπίσει την υπερθέρμανση της οικονομίας αναγκαστικά οδηγεί σε μια πρώτη φάση στην ύφεση. Για το πώς θα πετύχει, αντίθετα με την παγκόσμια εμπειρία, η ΝΔ τη σταθεροποίηση χωρίς να υπάρξει πτώση της οικονομικής δραστηριότητας δεν έδωσε εξηγήσεις η κυβέρνηση. Όπως δεν έδωσε εξηγήσεις σε πολλά άλλα σημαντικά σημεία.

Ο πληθωρισμός κινείται τον Απρίλιο με ετήσιο ρυθμό γύρω στο 18% περίπου. Η αύξηση της έμμεσης φορολογίας και των τιμολογίων των δημοσίων επιχειρήσεων υπολογίζεται ότι θα έχει συνολική επίπτωση στον δείκτη τιμών καταναλωτή 4-6 εκατοστιαίες μονάδες. Θα πρέπει να αναμένεται ότι ο πληθωρισμός θα επιταχυνθεί έτσι και θα φθάσει έως το τέλος του έτους σε ετήσια βάση σε 24-26%. Αύξηση του πληθωρισμού σημαίνει μείωση της ανταγωνιστικότητας.

Η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας είχε βελτιωθεί σημαντικά με την υποτίμηση του 1985. Είχε φθάσει τότε σε ένα σωστό σημείο ισορροπίας, το οποίο διατηρήθηκε την επόμενη διετία χάρη στην εισοδηματική και συναλλαγματική πολιτική που ακολούθηθηκε. Το 1988 και το 1989, λόγω

της επεκτατικής δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής, απώλεσαμε σε ανταγωνιστικότητα το σύνολο του κέρδους που είχαμε επιτύχει το 1985-87. Το αποτέλεσμα είναι: δυσκολία στις εξαγωγές, αυξημένη διείσδυση ξένων προϊόντων στις ελληνικές αγορές και αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να επιτευχθεί με διολίσθηση της δραχμής, αύξηση της παραγωγικότητας και έλεγχο του κόστους εργασίας. Η κυβέρνηση, παρ' όλο που, όπως προαναφέραμε, παίρνει μέτρα που μειώνουν ακόμη περισσότερο την ανταγωνιστικότητά μας, σιωπά για το πώς θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό. Για τη διολίσθηση δεν αναφέρει λέξη.

Η αύξηση της παραγωγικότητας υπήρξε στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια οριακή. Θα παραμείνει κατά πάσαν πιθανότητα οριακή. Όσον αφορά τον έλεγχο του κόστους εργασίας, η κυβέρνηση εξήγγειλε ρυθμίσεις για τον περιορισμό της ΑΤΑ. Επαφίεται όμως, όσον αφορά το μέλλον, στις ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις. Η κυβέρνηση εισώπησε τελείως ως προς τη συνεργασία με τους εργαζομένους, τον καθορισμό κοινά αποδεκτών στόχων, τον προσδιορισμό μιας εισοδηματικής πολιτικής που θα οδηγεί μεσοπρόθεσμα σε βελτίωση του εισοδήματος των εργαζομένων και βραχυπρόθεσμα θα χαρακτηρίζεται από αυτοσυγκράτηση. Το γενικό οικονομικό συμπέρασμα είναι ότι τα μέτρα δεν είναι αρκετά αποτελεσματικά για να περιορίσουν σημαντικά το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών, τον κύριο ανασχετικό παράγοντα της ανάπτυξής μας.

Κανένας στόχος για την ανάπτυξη

ΩΣ ΚΛΕΙΔΙ της μελλοντικής πολιτικής της ΝΔ προαναγγέλλεται η ένταξη της δραχμής μετά το 1991 στον μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και η απελευθέρωση της αγοράς συναλλάγματος. Αυτό το όραμα που μας παρουσιάζεται ως απτό είναι στην πραγματικότητα, με την οικονομική πολιτική που διαγράφεται, άπιαστο.

Η συμμετοχή της δραχμής στον μηχανισμό των σταθερών ισοτιμιών δεν είναι δυνατή σήμερα γιατί δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις. Ο πληθωρισμός σε σχέση με τους άλλους εταίρους είναι ακόμη υψηλός και, αν υπήρχε συμμετοχή της δραχμής, θα έπρεπε να υπάρχουν τουλάχιστον τρεις ή τέσσερις φορές τον χρόνο αναπροσαρμογές του συστήματος. Από πλευράς του μηχανισμού, αυτό αποκλείεται εξ ορισμού. Ο μηχανισμός ακριβώς υπάρχει ώστε να είναι περίπου σταθερή η σχέση των νομισμάτων και να μην υπάρχουν αναπροσαρμογές. Αλλά και από δική μας πλευρά το ερώτημα είναι τι είδους συναλλαγματική πολιτική θα ακολουθούσαμε για τη διαφύλαξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας. Προαναφέραμε ότι η διολίσθηση της δραχμής είναι μέσο εξασφάλισης της ανταγωνιστικότητας σε περίοδο πληθωρισμού. Η αναγκαία συνεχής διολίσθηση και οι σταθερές ισοτιμίες του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος όμως σαφώς συγκρούονται. Μόνον όταν μειωθεί ο πληθωρισμός και βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών μας θα είναι δυνατόν να γίνει λόγος για τη συμμετοχή μας στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Η ρεαλιστική προσοχή πρέπει να είναι κατά σειράν: μείωση του πληθωρισμού, μετά συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα και βαθμιαία, μετά, κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών. Η κυβέρνηση σιωπά όμως σε σχέση με τα δύο σημαντικότερα σημεία, τη μείωση του πληθωρισμού και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Ο κ. Σουφλιάς στη συζήτηση στη Βουλή ανέφερε ότι το σταθεροποιητικό πρόγραμμα της κυβέρνησης διαφέρει από εκείνο της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ του 1985 γιατί έχει αναπτυξιακή διάσταση. Όμως η ανάπτυξη των προγραμματικών δηλώσεων δεν πείθει ότι η ΝΔ πρόκειται να δώσει στον πολυχρησιμοποιημένο όρο «ανάπτυξη» νέο περιεχόμενο. Ως στόχοι αναφέρονται, κοντά σε γνωστές κοινοτοπίες, όπως «μεταφορά πόρων από την κατανάλωση σε επενδύσεις» ή «εξαθάρισμα και δημιουργία σταθερών κανόνων λειτουργίας της οικονομίας» (η αναδρομική έκτακτη εισφορά αποτελεί μήπως ένδειξη σταθερών κανόνων); η αποκρατικοποίηση της οικονομίας και η απελευθέρωση των αγορών. Αλλά οι στόχοι αυτοί πρέπει να είναι μόνιμες επιδιώξεις σε μια οικονομία αγοράς που πάσχει από ανόητο κρατικό παρεμβατισμό, συντηρητικές αγκυλώσεις και μονοπωλιακές και ολιγοπωλιακές καταστάσεις. Η πραγματοποίησή τους δεν πρόκειται να βελτιώσει ριζικά τη θέση της χώρας στον διεθνή καταμερισμό εργασίας, απλώς θα καταστήσει τη λειτουργία των αγορών πιο αποτελεσματική. Αναπτυξιακό θα ήταν, για παράδειγμα, ένα πρόγραμμα που θα συνέβαλλε με συγκεκριμένα μέτρα στη μεταφορά τεχνολογίας, στην προώθηση της έρευνας, στην εντατικότερη και καλύτερη τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, στην αναδιάρθρωση των καλλιτεχνικών. Τέτοιο πρόγραμμα δεν αναφέρεται.

Ο κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ δήλωσε στη Βουλή ότι κεντρικός στόχος της κυβέρνησης είναι ένας: «ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας». Ας παρατηρήσουμε πρώτα απ' όλα, για να αποφευχθούν συγχύσεις, επειδή και ο σοσιαλιστικός χώρος χρησιμοποιεί τον όρο «εκσυγχρονισμός», ότι ουδέτερος εκσυγχρονισμός που να ταυριάζει σε όλους δεν υπάρχει. Εκσυγχρονισμός είναι τεχνοκρατική έννοια. Δεν αφορά απλώς την ταχύτητα διεκπεραίωσης των αιτήσεων των πολιτών ή τη χορήγηση των πιστώσεων από τις τράπεζες. Ο εκσυγχρονισμός είναι έννοια πολιτική και κοινωνική. Αφορά τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας. Δημιουργεί νέους συσχετισμούς κοινωνικών δυνάμεων και νέα κοινωνική δυναμική. Ο εκσυγχρονισμός της ΝΔ είναι ο νεοφιλελεύθερος.

Στοιχείο εκσυγχρονισμού είναι ο σχεδιασμός, η συνειδητή χρησιμοποίηση των διαθέσιμων μέσων για να επιτευχθεί ένα επιθυμητό αποτέλεσμα. Η ΝΔ, ακολουθώντας τα παλαιά πρότυπά της, δεν σχεδίασε. Μας παρουσίασε ένα συμπλήρωμα. Τα μέτρα της θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως ανεπαρκή και μονοδιάστατα. Χαρακτηρίζονται από τη σαφή αδυναμία να αναστρέψουν την τάση επιδείνωσης και να επιβαρύνουν εκείνους με το κόστος της προσαρμογής που θα έπρεπε και να θα μπορούσαν να το φέρουν: τα στρώματα που ευμερουν με την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή. Δηλαδή, για να χρησιμοποιήσω τον όρο του κ. Μητσotάκη, είναι «θυσίες χωρίς ελπίδα».